



ЎЗБЕКИСТОН
РЕСПУБЛИКАСИ
ПРЕЗИДЕНТИ ҲУЗУРИДАГИ
ДАВЛАТ БОШҚАРУВИ
АКАДЕМИЯСИ

БИРЛАШГАН МИЛЛАТЛАР
ТАШКИЛОТИ ТАРАҚҚИЁТ
ДАСТУРИНИНГ ЎЗБЕКИСТОНДАГИ
ВАКОЛАТХОНАСИ



ФУҚАРОЛИК ЖАМИЯТИ АСОСЛАРИ





Ўзбекистон Республикаси Президенти
хузуридаги Давлат бошқаруви
Академияси

Бирлашган Миллатлар
Ташкилоти Тараққиёт
Дастури



Uzbekistan

Фуқаролик жамияти асослари кафедраси

ФУҚАРОЛИК ЖАМИЯТИ АСОСЛАРИ

Ўқув қўлланма

Тошкент – 2015



ФУҚАРОЛИК ЖАМИЯТИ АСОСЛАРИ

УЎК 347.471 (575.1) (075)

КБК 66.3(5Ў)12

Ф-99

Фуқаролик жамияти асослари: ўқув қўлланма/ А. Жалилов, У. Муҳаммадиев, Қ. Жўраев ва бошқ. — Тошкент, 2015, 264 б.

Муаллифлар: А.Жалилов, У.Муҳаммадиев, Қ.Жўраев, Ш.Якубов, Э.Холова, Н.Шодиев

Тақризчилар: ф.ф.д., профессор А. Бегматов, ю.ф.н. А. Юлдашев

Ўзбекистон Республикаси Президенти И.Каримов томонидан 2010 йил 12 ноябрда “Мамлакатимизда демократик ислохотларни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамиятини ривожлантириш концепцияси” эълон қилингандан кейин фуқаролик жамиятининг илмий асосларига нисбатан янгича талаблар вужудга келди. Шундан келиб чиққан ҳолда Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви Академияси Фуқаролик жамияти асослари кафедраси томонидан “Фуқаролик жамияти асослари” номли ўқув қўлланмаси яратиш зарурати пайдо бўлди.

Мазкур қўлланма Давлат бошқаруви академияси, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси, ҳамда Фуқаролик жамияти шаклланишини мониторинг қилиш мустақил институтида фаолият юритаётган олимларнинг ижодий ҳамкорлиги натижасидир. Қўлланмада фуқаролик жамияти ҳодисасининг тарихи, замонавий мазмунда ривож топиши, унинг ривожига кўмак берадиган институтлар маҳаллий ва хорижий олимларнинг тадқиқотларига асосланган ҳолда ёритилган.

Қўлланма Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Тараққиёт Дастури (БМТТД)нинг Ўзбекистондаги ваколатхонаси кўмагида тайёрланди. Муаллифларнинг ушбу китобдаги фикрлари БМТТДнинг расмий нуқтаи назарини акс эттирмаслиги мумкин.

КБК 66.3(5Ў)12

© Бирлашган Миллатлар Ташкилоти
Тараққиёт дастури (БМТТД), 2015
© Baktria press, 2015

ISBN 978-9943-4507-4-5

Сўз боши

Давлат ва жамият бошқаруви мураккаб жараён бўлиб, уни ташкил этиш ва бошқариш бўйича турли хил моделлар, бошқарув шакллари ҳамда йўллари ишлаб чиқилган. Инсоният томонидан минг йиллар давомида “тараққийпарвар давлат”, “комил жамият” барпо этиш гоёси илгари сурилган. Шу асосда ўтган асрдан бошлаб жаҳон амалиётида ҳуқуқий демократик давлат ва фуқаролик жамиятини ташкил этиш бўйича амалиёт бир неча давлатлар тажрибасида қўлланилиб, амалиётда ўз самарасини берди. Бугунги кунда эса ўз суверенитетига эга бўлган кўпгина мамлакатлар учун бундай йўл энг мақбул мақсадга айланди. Натижада қўллаб-даватлар ҳуқуқий демократик давлат ва фуқаролик жамиятини шакллантириш асосида юқори тараққиёт сари одимламоқда.

Айтиш лозимки, фуқаролик жамияти кишиларнинг умумий мақсадлари ва вазифалари борасида ўзаро муносабатга киришишлари ҳамда бу муносабатларни тартибга солиш заруратидан вужудга келган ҳодисадир. Унинг шаклланиши ва ривожланиши ўзини ўзи бошқариш органлари, сиёсий партиялар, ҳаракатлар, қасаба уюшмалари, жамоат бирлашмалари ва жамғармалари, нодавлат нотижорат ташкилотлари, мустақил оммавий ахборот воситалари фаолияти билан бевоқифа боғлиқ. Шу боис ўз олдига фуқаролик жамиятини шакллантириш ва ривожлантириш мақсадини қўйган ҳар қандай давлат фуқаролик жамияти асосларини мустаҳкамлашга ва унинг институтлари фаолиятини янада яхшилашга эътибор беради.

Ўзбекистонда фуқаролик жамияти институтлари, нодавлат нотижорат ташкилотлари демократик қадриятлар, инсон ҳуқуқ ва эркинликлари ҳамда қонуний манфаатларини ҳимоя қилишнинг муҳим омилга айланмоқда. Фуқароларнинг салоҳиятини рўйбга чиқариш, ижтимоий, иқтисодий фаоллиги ва ҳуқуқий маданиятини ошириш учун шароит яратмоқда. Жамиятда манфаатлар мувозанатини таъминлашга қўмаклашиш билан бирга, давлат ва жамият бошқарувида муносиб иштирок этмоқда. Буни “Маҳалла” хайрия жамоат фонди, “Нуроний” жамғармаси, “Соғлом авлод учун” халқаро хайрия жамғармаси, “Қамолот” ёшлар ижтимоий ҳаракати, Хотин-қизлар қўмитаси ва шу сингари минглаб ташкилотлар мисолида асослаш мумкин.

Айни вақтда Ўзбекистонда фуқаролик жамиятини ривожлантириш борасида муҳим ишлар амалга оширилмоқда. Жамият ҳаётининг барча соҳаларида фуқаролик жамияти институтлари фаоллиги ошиб бораётганлигини алоҳида эътироф этиш лозим. Бу соҳадаги энг муҳим вазифа фуқаролик жамияти институтлари фаолиятини ижтимоий, иқтисодий ва маданий соҳаларни ривожлантиришга йўналтириш учун замон талабларига жавоб бера оладиган кадрлар тайёрлашдир.

Маълумки, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2012 йил 10 апрелдаги ПФ-4435-сонли “Давлат бошқаруви соҳасида кадрлар тайёрлашни янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Фармонида кўра, Ўзбекистон Республикаси Президентини ҳузуридаги Давлат ва жамият қурилиши академияси Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси этиб қайта ташкил этилди. Унда бошқа соҳалар билан бир қаторда фуқаролик жамияти институтларига ҳам кадрлар тайёрлаш назарда тутилган “Жамият бошқаруви” йўналиши ташкил этилди. Алоҳида “Фуқаролик жамияти асослари” кафедраси очилди. Айни вақтда мазкур кафедра томонидан Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси магистрантларига фуқаролик жамияти асослари алоҳида фан сифатида ўқитилмоқда.



Фуқаролик жамияти асослари бўйича қўллаб-қўлловчи илмий ишлар, дастурлар тайёрланган бўлса-да, уларни янги даврга мос ҳолда умумлаштириш талаб этилмоқда. Ушбу ўқув қўлланма Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси, Фуқаролик жамияти шаклланишини мониторинг қилиш мустақил институти олимлари томонидан БМТ Тараққиёт дастурининг молиявий кўмагида тайёрланди.

Қўлланма Президент Имом Каримовнинг илмий қарашлари, 2010 йилда Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси ва Сенатининг Қўшма мажлисида илгари сурилган Концепция асосида таҳлилий тадқиқ этилган. Уч бобдан иборат ушбу китоб фуқаролик жамиятининг назарий асослари, замонавий фуқаролик жамияти, Ўзбекистонда фуқаролик жамиятининг шаклланиши, ривожланиши ва институционал хусусиятларини ёритиб берувчи мавзуларни ўз ичига олган.

Ушбу қўлланма, аввало Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси тингловчиларига мўлжалланган. Академия ўқув жараёнида ўзига хос синов даврини ўтагандан кейин бу тадқиқот асосида дарслик чоп этиш режалаштирилган. Айни пайтда бу қўлланмадан Олий ва ўрта махсус таълим муассасаларининг талабалари, фуқаролик жамияти институтлари ходимлари, мутахассислар ва тадқиқотчилар ҳам фойдаланишлари мумкин.

А. А. Абдувахитов,
Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги
Давлат бошқаруви академияси ректори